

Na meyya? gitárja kicsit olyan volt, mint a belgiumi Ardenneknél szüntelenül fel-felsíró szél.

Na meyya? ennek az erdőségnek volt az istene, itt bolyongott egykor Brabanti Genovéva, a Maas és a Rajna között, a vulkanikus Eiffel és a Dauner maare tengerszemeinek vidékén, ahol az Eiffelből a Szent Apollinaris forrása fakad, és ahol a Szűzanya köpéséből tó lett, a Laacher See...

A nyerssonka színű szemhéjak alatt Na meyya? hunyorgó, csipás szeméből örökké csorgott a könny, ami úgy marta az ajkát, mint az Ardenneknél számtalan forrásának savas vize.

A vaddisznók komája volt, nyulak, mókások rokona, a lelkét pedig cibálta az élet, mint a keleti szél a madárberkenyék vöröses fűrtjeit...

Na meyya?, vagyis: No mi van?, Vallónia vallon ajkú vallonja porosznak született Mont-ban, azaz német néven Bergben, mely a Malmédy-ből jövő úton található a veszélyes Hautes Fanges vagy Hautes Fagnes tőzeglápjá felé, pontosabban a Hohes Venn felé, hiszen már Poroszországban vagyunk, mint azt mindenfelé látni lehet a fehér-fekete, ezüst és homokszínű, éj- és nappalszínű útjelző póznákról.

Na meyya? rendes neve Poppon Remacle Lehez volt, a csúfnevét mégis jobban szerette. De ha így szólították: Zép filka (szép legény), a pajtásnevén, akkor megkoppantotta gitárjának lelkét, és az illető hasára bökött:

– Ez is kong, mint a gitárom, szomjúságról csacsog, nincs miből bossikát húgyozzék.

Egymásba karoltak, és tegeződés nélkül, mert vallonul sohasem tegeződnek, elindultak bossikázni, a hétszentségét!, ami a leggyalázatosabb fenyőmag pálinka, és amit, ha franciául beszélnek, csak szépítésből mondanak genièvre-nek, borovicskának. Az pedig igazán rendkívüli dolog lett volna, ha a fogadó valamelyik zugában rá nem találnak Guyame-ra, a költőre, aki képes volt egyszerre több helyen is jelen lenni, ugyanis Stavelot és Malmédy között bármelyik sör- és bossikaházban fellelhető volt. Hányszor meg nem esett, hogy a legények összeverekedtek miatta, mert valamelyikük azt mondta:

– Tegnap ekkor és ekkor Guyame-mal ittam a vonatállóban.

– Mit hazudsz? – tromfolta le egy másik. – Guyame akkor velünk volt a Szörkucsma csárdában a postaszedővel és az adómesterrel együtt.

És szó követett, míg a legények pofozkodni nem kezdtek a költő tiszteletére.

Guyame aszkóros volt, és a stavelot-i ispotályban lakott. Mivel mindenütt ingyen kapott inni, Guyame mindenfelé ivott. Más után pedig mesélni kezdett tündérekéről, zsványokról, túlvilágról, vagy éppen sületlenségeket! Gúnyverseket szavalt a Templom téri protestáns családról, a francorchamps-i púposról és a Troisfontaines-beli vörös lányról, aki minden ősszel gombászni jár! Fűj! a tehének felfordulnak tőle, az a kis róka pedig csak úgy tömi magába, és kutya baja! A boszorkány mindenit!... De énekkel dicsőítette a vörös meg a fekete áfonyát is, és eldalolta, milyen jótékonyan hat az emberi bendőre a tej meg a cukorral széttört áfonya, vagyis az isteni ambróziánektár, a tsatsa. Gyakran írt verset a szolgálólányoknak, míg hámozták a krompéyt, a derék burgonyát, a magna bonát...

* * *

Na meyya? aznap éppen tüzet csiholt az úton az erős, girbegurba fák alatt, hogy meggyújtsa a pipáját...

Négy legény közeledett. Hinri Vielsalmból; egy Prosper nevű napszámos, aki vándormunkásként egy Párizs környéki finomítóban is dolgozott valamikor, most pedig Stavelot-ban élt; a vadászó Gaspard Tassin, egy wanne-i vadász, akinek posztókalapján karvalyszárny díszelgett, és bűdös borókafa csibukot szívott; és végül Thomas, a lurka, vagyis a faszkalap, aki Malmédy-ben volt cserzőmunkás. A felesége, mint meglehetősen csinos asszony, fűvel-fával összefeküdt polgárokkal és munkásokkal, ő meg, ha tehette, a gyári munkáslányokat vagy a német cselédeket csinálta fel, akik, mint mondta, szerettek vele slájfra menni, mivel a kemény és hosszan tartó etyepetye páratlan szakértője volt.

Amikor a pipa meggyúlt, Na meyya? futva utánuk kiáltott:

– Dgyonis minnek!

Azok hátrafordultak:

– Dgyonis zép filka!

Na meyya? vidáman nézte őket, és feltette örökös kérdését, ami aztán rajta maradt:

– Na meyya? Zentségit! Füleljék a gitáromat! Hallják?

Rácsapott kettőt. Az belezendült.

– Így még az ördögfing sem kong. A szentségit! Lefogadom, hogy most beülünk bossikázni amott a Sanszesz-lányhoz!...1 Fülelyék tsak!...

Felhangolta a gitárt, és rázendített a Brabançonne-ra. De ráfördedtek:

– Elhallgasson!

Ekkor a Marseillaise-t kezdte el, majd az első szakasz után felkiáltott:

– Zentségit!

Aztán pengetni kezdte:

Isch bin aïñ Prusse...

A lurka megint rászólt:

– Hallgasson már, amilyen porosz maga, még németül sem tud... Hallgasson!... slájfra akarok menni a Sanszesz-lánnyal.

A legények máris fűjták:

„... És ha egy rész kilóg, a lánynak is telik,

Ha mind befér a lomp, majd a hasát veri!

És zon, zon, zon, Lisette, kis Lisette

És zon, zon, zon, Lisette, kis Lison.”

* * *

Megérkeztek a Sanszesz-lányhoz. Ült, és a szentolvasót imádkozta, szétvetett lábakkal. Inge alatt a mellbimbói úgy suvadtak le, mint a hógörgeteg.

Egy sarokban Guyame, a költő éppen magában beszélt egy bossikás pohár előtt. A legények, ahogy beléptek, köszöntek:

– Dgyonis kétnek!

Guyame és a Sanszesz-lány viszonzta:

– Dgyonis minnek!

A lány poharakat hozott, és kitöltötte a bossikát, a többiek meg énekeltek:

„Pohárfeneke cseng...”

Guyame odajött:

– Na meyya? – élesztette fel pipáját a gitáros.

Guyame odahozta a poharát, és bossikát töltött bele. Kiitta, csettintett a nyelvével, durrantott egyet, majd Prosperhez fordult:

– Nosza, csípd el, ha párizsi voltál.

S mivel a nap már lemenőben volt, egy mezítlábos kislány nagy tehéncsordát terelt el lassan, hosszasan a fogadó előtt.

* * *

Most pedig szedjük össze minden csepp bátorságunkat, mert íme, a nehezéhez értünk. El kell zengeni, mily dicső, mily szép volt a toprongyos csavargó, Na meyya? és Guillaume Wirin, a költő, akinek rongyai ugyancsak egy derék kuncsorgó csavargót takartak. Rajta hát!... Apollóm! Pártfogóm, kifulladás, tűnj hát el! Küldd a másikat; a tolvaj Hermészt, aki méltóbb nálad, hogy megénekelje a vallon Na meyya? halálát, mit fennen siratnak az Amblève nemtői. Jöjjön a szárnysarus, elmés tolvaj,

Hermész, lant istene, ki nyájakat rabol,

és zúdítsa rá Na meyyára és a Sanszesz-lányra összes böglegyét, amelyekről északon úgy tartják, hogy végzetként kínozzák egy-egy ember életét. Hozza magával másik pátrónusomat is, Szent Apollinaris püspököt mitrával, pluvialében. Ezt ráteríti majd a választ sanyarú, festett keresztjére:

És bábupásztorok búsan terelgetik

Szelíd szemű, parányi bárányait

E passió felé, s amint esteledik,

Crâmnignon-t járva jó a hű lírai had.

* * *

Leszállt az éj. A Sanszesz-lány még mindig a szentolvasót imádkozta. Az asztalon füstölgő petróleumlámpa lobogott a kiürült vagy teli bossikásüvegek mellett. Na meyya? kenyeret és disznófőcsajtot húzott elő. Eszegette lassan, és hallgatta, mit csacsognak a többiek, és hogy zúbog a víz a Sanszesz-lány kávéjához.

Guyame elmesélte Piskó meg a négy testvére történetét, aki nem más, mint a hüvelyk- és a többi négy ujj. A történet szerint Piskó váltig csépelte Hosszúnét, a nagyujjat. Guyame felkelt, kiment az ajtóba húgyozni. Visszajövet így szólt:

– Ha most a lápon lennék a Baraque Michel mögött, leülnék a hanga és a vörös áfonya közé, és boldogabb lennék, mint Szent Remacle az ereklyetartóban, zentségit! Olyan tiszta az ég ma este, csupa aranygolyó! zentségit a vlágnak!, az égen millió ragyogó tök, amit égitestnek, csillagnak, bolygónak, holdnak hívnak.

Ivott a bossikából, a lurka pedig így válaszolt:

– A bíráné szerint olyan segg vagyok, mint a hold. De zentségit!, Guyame, három tököm van, és az a hold csak az egyik. Kérem!

– Lurka! tsátsokyô-se így, mind lehet háram töke, attól még hold marad, zentségit! Ugye sose beszélt egy székkel? Kérem?... Na

lássá!... Szóval! Kérdezze csak meg egy széktől: Mi az ember? – Egy segg, kérem! – válaszya. Kérdezze meg a padot: Mi az

asszony? – Egy segg, kérem! – válaszya. Kérdezze meg a hokedlit és a kicsiszéket: Mi a filka és a hayton? Két segg, kérem! –

válaszyák. Kérdezze meg a pap karosszéket: Mi a pap? Mi a szolgálója? Mi a pap unokahúga, a Rawaye-Jonceux fiú kegyüsse? – A

fiúval együtt négy segg – válaszya –, vagy nyolc far, kérem! Hehehe! zentségit! Izt maga min se tuty, yába a háram töke. Egy kicsit

több kell ahhoz, hogy meglegyen a kvórum, és az égre hasonlítson. Hej, gitárt ide, zentségit!... Na meyya?...

„Zamrinnak min' néty lába hô,

S fili is azzosz fokhatô

Bâr seklikya sûtét,

Sûtét, akâr a zên.”

– Hallgasson! – szólt rá a lurka –, slájfra akarok menni a lánnyal.

– Zentségit! – kiáltott fel Na meyya? –, magának, lurka, annyi petkôja sincs, amiből a bossikáját kifizesse, Mâmdibe vagy Stavlöbe fog maga slájfra menni. Na, rajta! Igyon még ety poârt a zikkatya. Tsetteny meg a nyelvét, aztán menjen!

A lurka felhajtotta a pohár bossikát, csettintett a nyelvével, és:

– Jöjjön egy kicsit, Na meyya? Sustornik magának valmeyt.

Na meyya? mint szokta:

– Na meyya?

Ezzel oldalt csapta a gitárt, és előrántotta a kését.

Majd odalépett a lurkához.

* * *

Guyame összevissza beszélt:

– Csinos kis anyókák maclotte-ot járnak napraforgók közt a kertben, szép napok közt! Na meyya?, drâksâgus tökyem, ne verekedjen.

A lurka megfojtja magát, mint kûzôka a fákat...

Vigyázzon, Na meyya?, fôn fogja kôlítani magát.

„Tâncoljunk Crâmagnole-t

Éljen a szó, éljen a szó...”

Ez a legszebb crâmnignon.2

* * *

A lurka és Na meyya? kihívóan méregették egymást, mindkettő kezében kés. És ebben a pillanatban a Sanszesz-lány szebb volt, mint Heléna, aki különben annyi éves lehetett, mint ő, amikor Páris elrabolta.

Sanszesz zsebébe dugta a rózsafüzért, és ahogy nézte a viaskodókat, ezt sustorta:

– Zentségit! üstükyén kaptak!

Prosper rászólt:

– Maga myân, kegyüs!

Ezzel felkelt, és a másik két legénnyel együtt dalolva elment:

„Ha mind befér a lomp, majd a hasát veri

Újév szent napjától egész szilveszterig

És zon, zon, zon...”

* * *

Na meyya? és a lurka kihívóan farkasszemet néztek:

– Na meyya?, slájfra fogok menni a Sanszesz-lánnyal!

– Lurka! a legényeknek ringyó való, akár a maga felesége, Mârka.

– Na meyya?, még a segge színét látta-se az asszonyrak.

– Lurka! zôvalse fekszi a Sanszeszel, esetleg a ratyâs feleségével.

Ezzel Na meyya? rávetette magát a lurkára. Szorongatták, szúrták-vágták egymást. Vérük kiserkent. A Sanszesz-lány sírt és kiáltozott:

– Mey eset!

Guyame csendesen dudorászott:

– Elnézem, hisz tükröt állíthat a szerelemnek. Szép Sanszesz-lány, míg csapszékében magáért verekszik egy háromtökű hős meg egy jeles zenész, Na meyya?, a kóbor zêp filka!... Szép Sanszesz, azt hiszem, én leszek az, aki végül slájfra fogok menni magával!

Megéheztem, főzzön hát finom becsináltat, és együk meg kétüsben, szépségem!... Éljen a hős, akinek úgy hull a vére, mint Coóban a vízesés. Hallga! hallga! füleyye tsak!... A tündérek kilépnek az Amblëve-ből... Egyikük sír, mert eltörött a pici üvegtopánja... Hallga! hallga!... Az égerfák közt szél susog... Szép Sanszesz, míg ők verekszenek, lejtsünk egyet. Jaj, zegin lurka, látom már, hogy magát fatsar a nyük.

* * *

Na meyya? és a lurka tovább csapolták egymás vérét a Sanszesz-lányért, aki éppen maclotte-ot, matrôzka-táncot járt Guyame előtt, miközben a tea-fôző még hangosabban sípolt. A lurka gyengülni kezdett. Lecsúszott a nadrágja, mert Na meyya? lerepítette róla a gombokat, és seggének két holdkaréja sunyin, ványadtan, szánalmasan bukkant elő. Ekkor Na meyya? jól telibe találta, és a természetnél fogva bárszonyosan sôtét, zöldesbarna vágat vérzeni kezdett, mely hajnalpírtól a lurka felnyögött. Így kiáltott:

– Dehotyse fogok a Sanszesz-lánnyal etyepetyézni. Ó, Na meyya?, úgy fáj a tököm!

Na meyya? nekiböszült.

– Ó, a háromtökű! A nyalánk! A nőfaló!

És ezzel úgy hason rúgta, hogy a lurka ráesett a vérző, mintha menstruáló hátsófelére; Guyame meg a Sanszesz-lány abbahagyták a maclotte-ot.

* * *

És íme a pompás pillanat!...

Na meyya? vérszomjasan rávetette magát a lurkára, és késével végigszántott a mellén. A lurka halkán átkozódott:

– Zentségit! Zentségit! Zentségit!

A szeme kifordult. Na meyya? a lurka kezét fogva felállt. Késével elkezdte könyökből levágni a kart. A lurka kiabált:

– Jaj! Jaj! Monty maj Mârkânnak, hogy szerelmesen tsákoltom.

Azonban a Sanszesz-lány rárivallt:

– Felzarusztá magát! – mire a lurka egy utolsó rángással meghalt, mint halász mellett a hal.

Na meyya? tovább nyiszitelt... Végül levált a kar. Na meyya? elégedetten, vadul felnyerített. Vörösre kopott, vérfoltos zakójának mellzsebébe tűzte a kart, amelyről a kéz úgy csüngött le, mint valami szép virág...

A lámpa füstölve lobogott... A tűzön a zsörtölő víz dűnyögött, hortyogott, mormogott. Na meyya? leroskadt egy padra, a gitárját cirógatta. Guyame megszólalt:

– Na meyya?, drâksâgus tökyem, dgyon êk! Bármikor segíték magának. Meneküljön el még az éjjel, mert a csendörök holnap már elfogják. Én visszamegyek az ispotályba, bár rámpirítanak majd, amiért későn értem haza.

Lassan nekiindult, a léptei még sokáig hallatszottak az úton...

* * *

Na meyya? és a Sanszesz-lány a holttestet nézte. Zubogott a víz. Na meyya? hirtelen felállt, és énekelni kezdett:

„...Dgyon êk!

Butsusz e tsák, amey kapok,

Metz hâziban, hoty yâttam ên,

Utôlsa vôt e maynapon.”

– Tsâtsokyô-se így – mondta a Sanszesz-lány. – Zêrtem magát, zêp filka.

Odalépett Na meyyához. A tetem közöttük feküdt. Megcsókolták egymást. A holt ember karja azonban, ahogy felcsúszott a zsebben, egyenesen, akár egy ôtszirmú virág, benyúlt közéjük.

A szomorkás fényben megcsókolták a halott kezét, és mivel a Sanszesz-lány felé fordult, a lurka körmei megcsiklandozták az arcát. Összerezent:

– Ó! kegyes irgalom!

Na meyya? is felkiáltott:

– Zentségít! Zentségít!

A tűzre tett víz halotti könyörgést mormolt. Na meyya? nem hagyta abba:

– Zentségít! Ez meghalt.

A Sanszesz-lány megjegyezte:

– Az ajtóhoz folyik a vér.

– Kifut az ajtó alatt – tette hozzá Na meyya? – Le fog kanyarodni egész a zsandárkaszármáig, onnan pedig a folyás mentén feljutnak majd a lurkához. Zentségít! Zentségít! dgyon êk, Sanszesz-lány!

* * *

Hirtelen kinyitotta az ajtót, és elszaladt az úton.

Mint az idomított sólyom, röpködött utána a gitár, ő maga szökdécselt, mint a béka, a keleti szél pedig úgy serregett a világos éjszakában, mint ezer felrebbentő fogolycsapat. A madárberkenyék az út szélén kétségbeesetten dél felé nyújtották ágaikat. A Sanszesz-lány sokáig kiáltotta a küszöbön állva:

– Na meyya? zép filka! Na meyya? Na meyya?

Ám Na meyya? most már az úton mendegélt. Vette a gitárt, és pengetni kezdte a gyászdalát. Ahogy ment és játszott, nézte a közönséges csillagok reszketeg, változékony színű fényét. Eltűnődött:

– Látásból mindegyiket ismerem, de zentségít! Most mindjárt meg fogom én őket külön-külön is ismerni, zentségít!

Márpedig a hűvös, égerpalástú Amblève ott csörgedezett a közelben. A folyómeder fenekén gyöngyök koccantak a tündérek kis üveg cipellői alatt. A gitár szomorú nótája tovaszállt a szélben. A tündérek szava átkelt a vízen, és Na meyya? a parton hallgatta, hogyan csacsognak:

– Mnyö, mnyö, mnyö.

Majd belegázolt a folyóba, s mivel az hideg volt, halálfélelem fogta el. Szerencsére a tündérhangok közelebb jöttek:

– Mnyé, mnyé, mnyé.

Aztán, zentségít!, a folyóban hirtelen elfelejtett mindent, amit tudott, és rájött, hogy az Amblève a föld alatt a Léthével érintkezik, hiszen a víztől eszméletét veszti az ember. Zentségít! A tündérek viszont olyan kedvesen csacsogtak most már, egyre közelebbről:

– Mnye, mnye, mnye...

És körülöttük mindenünnen visszafeleltek az erdő forrásainak, bugyogó savanvízes kútjainak nemtői...

SZÉKELY MELINDA fordítása

A fordítás forrása: Guillaume Apollinaire: L'Hérésiarque et Cie, Paris, LGF – Biblio, 1988.

Apollinaire elbeszélései 1910-ben jelentek meg először A szektaalapító és Tsai címmel (L'hérésiarque et Cie), három évvel a Szeszek versei előtt, ebben olvasható a Na meyya? is (Que vo-ve?). A novella egyik érdekessége, hogy számos elemet ismerhetünk fel benne Apollinaire életéből; a másik, hogy korábban nem készült magyar fordítása. Első látásra nem más, mint egy ifjúkori élmény, a stavelot-i nyaralás egyik lehetséges jelenetének a megörökítése, rendkívül precíz helyrajzzal, amelynek hitelességét fokozza, hogy a szereplők a maguk fele apá–fele víz nyelven beszélnek (hol franciául, hol vallonul). Idegen nyelvű betétek a kötet más elbeszéléseiben is felbukkannak, talán a korán megtapasztalt kétnyelvűség kicsapódásaként, hiszen az elbeszélésben Guyame nével szereplő költő egy lengyel grófnő és egy olasz katonatiszt fiaként született Rómában, ahonnan később a Riviéra, majd Párizs felé vándoroltak. A régi francia nyelv és irodalom iránti érdeklődése is tetten érhető – Apollinaire jelentet meg először de Sade-antológiát, amelyben átértelmezi a márki életművét –, a vallon betétek ugyanis sokszor csak egy-egy archaikusabb, népiesebb jelentést, alakot mutatnak, akárha lovagregényt vagy provanszál verset olvasnánk, és tetten érhető a ponyva, az erotikus irodalom ismerete is, hiszen első prózai munkái éppen a név nélkül kiadott erotikus regények vagy fordítások. Az elbeszélés nemcsak nyelvileg, hanem stílusában és műfajában is többrétegű, így a teljes Apollinaire-életművet tükrözi.

A novella olvasását az eredetiben is megzavarja a főszereplő írásjeles neve, lelassítja a vallon replikák megfejtése. A nyelvi játék mögött azonban kedves kis ballada rejtőzik. Szerettem volna tudni, milyen megoldásokkal adta vissza ezt a kollázst, a kétnyelvűséget az elbeszélés fordítója. Réz Pál azonban, aki a kötet legtöbb elbeszélését átültette (Apollinaire válogatott művei, szerk. Réz Pál, Európa, 1967), ezt is – talán nehézkessége miatt – kihagyta. Kétségtelen, hogy a vallon részeket az internetes szótárak segítségével ma már könnyebb megfejteni, mint ötven évvel ezelőtt, bár ma is időrabló. Helyenként gondot okoz, hogy Apollinaire írásmódja nem következetes, és eleve több vallon helyesírás létezik. Ezért egy-egy kifejezés értelme már első olvasásra is egyértelmű volt, míg másoknál vért izzadtam. Kiderült például, hogy a valet (fr. 'inas') szó vallonul legényt jelent, az hanter (fr. 'kisért') pedig azt, hogy 'jár valakihez' – s hogy a magyar filkó ugyanaz a szó, mint a fiú(cs)ka. A szerző annyiban megkönnyíti a dolgunkat, hogy dőlt betűvel jelzi, amikor belgicizmusról vagy vallon kifejezésről van szó. Hogyan lehet magyarul visszaadni a rokonyelv-effektust? Nem tudom, de megpróbáltam érzékeltetni azokat a jelenségeket, amelyek az eredetiben is játékosá teszik a szöveg olvasását (pl. a franciával hangzásban azonos, de írásmódjukban eltérő szavak; a franciától csak jelentésükben eltérő szavak /jelentéshasadás/; archaikus, népies hangzás; képes kifejezések; eltérő írásmód). És ugyanezt a játékoságot hozni hol versben, hol prózában, hol prózába rejtett versben, amint adódott, ugyanolyan bohémnak és avangárdnak lenni, mint maga a Megcsalt szerető. (Sz. M.)

1 Eredeti írásmóddal Tchanchès, népszerű, rezessorú liège-i bábfigura. Apollinaire La Chancesse-nek írja, nőneműként értelmezi, és egyben a chance (1. szerencse. 2. eshetőség, esély. 3. alkalom, lehetőség) szót is belerejti. – A ford.

Kategoria: vers, próza

Denumire autor: Guillaume Apollinaire

Látó Szépirodalmi Folyóirat